

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

№ 9, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.713

*Є. В. Остропольська,
к. е. н., ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

*Yevheniia Ostropolska,
candidate of economic sciences, the academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University*

THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE BANK INTEREST RATE POLICY IN ENSURING THE EFFECTIVE FUNCTIONING OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

В статті розкрито сутність, види процентної політики банку на макро- і мікрорівнях та фактори, що її визначають. Вивчення динаміки руху процентних ставок показує, що процентна політика виступає одним з визначних і в той же час непростих механізмів в регулюванні ощадної та інвестиційної політики банку. Розглянуто цілі процентної політики у короткостроковому та довгостроковому періодах та виокремлено механізм використання банківського відсотку у процесі формування і реалізації процентної політики банку. В ході дослідження процентну політику банку в загальному вигляді було визначено як стратегію і тактику банку в галузі регулювання процентних ставок, спрямованих на забезпечення ліквідності, рентабельності і розвиток операцій банку. Автором проаналізована послідовність формування процентної політики банку та вірогідність негативного впливу зовнішніх контрагентів в сучасних умовах розвитку банківського сектору України.

The article reveals the essence, types of bank interest rate policy on macro and micro levels and its determining factors. The study of the dynamics of interest rate change showed that interest rate policy is one of the prominent and at the same time the most complicated mechanisms of regulation of bank savings and investment policy. The aims of the interest rate policy for short and long terms were considered. Mechanism for using bank interest in the process of formation and implementation of bank interest rate policy was dedicated. During the research we identified bank interest rate policy in general sense as strategy and tactics of bank in the field of regulation of interest rates aimed on ensuring liquidity, profitability and development of bank's operations. The author analyzes the sequence of formation of the bank interest rate policy and the negative impact of external counterparties in modern conditions of development of bank sector of Ukraine.

Ключові слова: процент, процентна політика, банк, депозит, кредит.

Keywords: percent, interest rate policy, bank, deposit, loan.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України кредитні та депозитні відносини між банками та економічними суб'єктами мають дуже велике значення. Вони здійснюються на платній основі шляхом встановлення депозитного і позичкового відсотка, рівень якого визначається відповідно до процентної політики банку. Процентна політика є однією з ключових складових елементів управління банківською діяльністю. Вивчення динаміки руху процентних ставок показує, що процентна політика характеризує непрості механізми оцінки ощадної та кредитної політики банку. В інтересах банку проводити таку процентну політику, яка б повною мірою забезпечувала йому отримання необхідного рівня прибутку і була приваблива для існуючих і потенційних клієнтів. Проте за умов економічної і політичної нестабільності в країні банки стикаються зі значними труднощами у формуванні і реалізації ефективної процентної політики

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти цієї проблеми висвітлені у наукових працях таких вчених, як: Дж. Сінкі, П. Роуза, Б. Едвардса, К. Редхерда, Л. Примостки, О. Васюренка, В. Вітлінського, В. Міщенко, Л. Кіндрацької, В.Коваленко, С. Науменкової, Д. Олейника, К. Раєвського, І. Сало та інших.

Разом з тим, незважаючи на проведені дослідження, залишаються дискусійними тлумачення базових понять процентної політики банку; не до кінця вивчені фактори її формування та реалізації і не в повній мірі розкрито її вплив на фінансовий стан і фінансові результати діяльності банку. Цим визначився вибір теми, мета, завдання і послідовність виконаного дослідження.

Формулювання цілей статті. Діяльність банків в Україні здійснюється в умовах поглиблення ринкових відносин в економіці взагалі і в банківській сфері зокрема та загостренням конкуренції на фінансовому ринку. Одним з інструментів посилення ринкових позицій банків на ринку є проведення ефективної процентної політики. Вона виступає не тільки важливою складовою інструментів грошово-кредитного регулювання, але й одержує пріоритет як економічний спосіб управління кредитними і депозитними відносинами банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення динаміки руху процентних ставок показує, що процентна політика виступає одним з визначних і в той же час непростих механізмів в регулюванні ощадної та інвестиційної політики банку.

Слід розрізняти процентну політику банків на макро- і на мікрорівні.

Процентна політика на макроекономічному рівні являє собою сукупність заходів, що спрямовані на забезпечення рентабельності банківської системи та забезпечення оптимальних темпів розвитку економіки на основі ефективного використання банківського проценту. На макrorівні проценту політику формує і реалізує центральний банк, в якості якого в Україні виступає Національний банк. Процентна політика НБУ визначається цілями і задачами грошово-кредитної політики держави, а та, в свою чергу – процесами, що відбуваються в економіці, і тими задачами, що ставляться на певних етапах її розвитку.

На мікроекономічному рівні процентна політика - це політика банків другого рівні при залученні і розміщенні банківських ресурсів. А відтак, за своїм економічним змістом процентна політика банків другого рівня являє собою сукупність заходів в області процентних ставок по залученню і розміщенню грошових коштів з метою забезпечення рентабельності і ліквідності банківської установи. Цілі ж процентної політики на мікроекономічному рівні важко визначити

однозначно. Здавалося би, найбільш простим визначенням було б таке, що процентна політика конкретного банку служить для забезпечення максимальної в існуючих умовах його рентабельності, тобто вона повинна бути спрямована на максимізацію операційних доходів та мінімізацію операційних витрат. Однак, очевидно, що банк зобов'язаний піклуватися про досягнення рентабельності не тільки в короткостроковому, але в довгостроковому аспекті. Розуміючи це, найбільше далекоглядні банки прагнуть не до всемірного "витискання" прибутків, а до створення і розширення кола постійної клієнттури, надаючи допомогу у зміцненні економічного становища, і розвитку її ділової активності. Більш того, з різних причин не всі банки розглядають максимізацію рентабельності в якості єдиної цілі організації своєї діяльності. Тому процентну політику банку у загальному вигляді можна визначити як стратегію і тактику банку в області регулювання процентних ставок, спрямованих на забезпечення ліквідності, рентабельності і розвитку операцій банку.

Процентна політика банку тісно пов'язана з існуванням двосторонніх його кредитних відносин з економічними агентами, оскільки банк, з одного боку виступає у ролі позичальника, коли залучає тимчасово вільні кошти на банківські рахунки, а з іншого боку – у ролі кредитора, коли розміщує наявні у нього кошти в кредитні операції. А відтак, і процентна політика банку повинна розглядатися в двох аспектах: на ринку депозитів та на ринку кредитів. Відповідно формується процентна політика банку на ринку депозитів і на ринку кредитних вкладень. Вона поширюється на кредитні взаємини банку на всіх рівнях.

Суттєве значення для в розкритті сутності відсоткової політики банку має з'ясування сутності банківського відсотку, оскільки серед фахівців відсутня єдина точка зору з тлумачення поняття відсотку, що дає підстави дійти висновку, що наявні визначення поняття «процент» не у повній мірі характеризують цю економічну категорію. Більш змістовно визначити процент як розмір доходу на капітал, отриманого від двосторонніх економічних відносин контрагентів щодо залучення чи розміщення грошових коштів. Оскільки банк виступає і як позичальник тимчасово вільних коштів економічних агентів, і як кредитор, розміщуючи свої тимчасово вільні ресурси у банківські позички, то за ринкових умов ці відношення здійснюються на платній основі у вигляді сплати відсотку чи отримання відсотку відповідно.

Відповідно до визначення процента, процентна ставка – це розмір того ж доходу за певний часовий проміжок, виражений у відносній формі. Процентна ставка вимірюється у відсотках, або десятковим дробом і є одним із основних інструментів практичної діяльності банку.

Кредитні відносини банку є різноманітні, оскільки вони виникають між банком і економічними агентами на ринку при формуванні банківських ресурсів і при їх розміщенні в різні види банківських кредитів. Слід враховувати й те, що партнерами банку можуть виступати як суб'єкти господарювання, так і фізичні особи, а також інші комерційні банки, небанківські фінансово-кредитні установи та центральний банк. Це формує різновиди банківського проценту (рис. 1).

З точки зору практичної реалізації процентної політики банку, перш за все, слід з'ясувати визначення депозитного і позичкового процента.

До основних факторів, що визначають розмір відсотка за депозитними операціями відносяться: термін на який залучаються кошти, стан попиту на кредит, рівень ставки оподаткування на прибуток банку, рівень інфляції, розмір залучених коштів, облікова ставка центрального банку, валюта депозиту тощо.

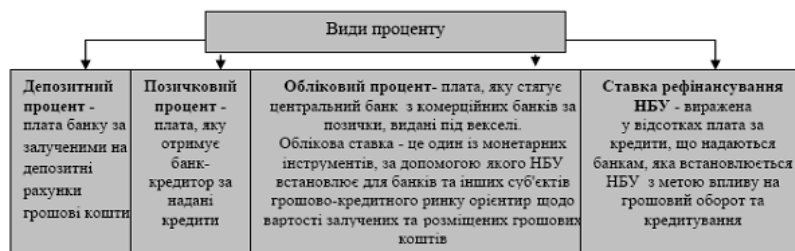

Рис. 1. Види банківського проценту

Суть позичкового процента можна сформулювати як плату, яку стягує банк з позичальника за користування позикою. Позичковий відсоток не є обов'язковим атрибутом кредиту, але поза ним він не функціонує. Відсоток за кредит – це ціна капіталу взятого в кредит. На позичкову відсоткову ставку впливають фактори:

1. *Зовнішні*: стан кредитного ринку, характер державного регулювання діяльності банків, включаючи оподаткування.

2. *Внутрішні*: процентна політика банку, оцінка банком ступеня ризику кредиту, вид кредиту, термін користування кредитом, ціль кредиту, розмір позики.

Облікова ставка – це розмір плати у відсотках, яку центральний банк встановлює по позичках, надаваних банкам другого рівня. У визначенні Закону України «Про Національний банк України, облікова ставка – це один із монетарних інструментів, за допомогою якого НБУ встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів». Її рівень залежить від характеру грошово-кредитної політики центрального банку, процентних ставок на міжнародному ринку позичкових капіталів, стану платіжного балансу країни і курсу національної валюти.

Механізм використання банківського відсотку у процесі формування і реалізації процентної політики банку являє собою сукупність елементів, що включають:

- способи формування рівня відсотка;
- критерії диференціації процентних ставок;
- методи регулювання норми відсотка з боку центрального банку (НБУ);
- порядок нарахування й стягнення платежів по відсотках;
- джерела сплати відсотка;
- взаємозв'язок відсотка з формуванням доходів і видатків кредитної установи.

Механізм використання банківського відсотка, з одного боку, визначається його сутністю як економічною категорією товарного виробництва, а з іншого, - залежить від цілей процентної політики. Причому, як показує практика, на окремих етапах можливий пріоритет суб'єктивної спрямованості процентної політики банку на протилежну їй природу. Дійсно, практика використання банківського відсотка в нашій країні будувалася залежно від господарського механізму, що діяв, у цілому й змісту процентної політики держави. У випадку зміни спрямованості останньої коригувався й механізм використання банківського відсотка. Це проявлялося в зміні змісту окремих його елементів і характеру їх взаємодії.

В умовах ринку вирішальними чинниками формування і реалізації ефективної процентної політики є: співвідношення попиту і пропозиції на ринку банківських послуг, а також державне регулювання рівня процентних ставок. Питання формування ефективної процентної політики банку є одним з найактуальніших у теперішній час, оскільки, нині банки повинні широко застосовувати всі свої навички, знання та інтуїцію, щоб розробити найоптимальнішу процентну політику.

Принципи формування процентної політики банку являють собою сукупність вихідних умов, що визначають загальні цілі та спрямованість даної політики у сфері реалізації матеріальних інтересів кредитора щодо передання коштів у тимчасове користування. До основних принципів, на яких має засновуватися процентна політика банку, належать такі:

- 1) покриття процентними доходами за позичковими операціями витрат на формування ресурсної бази банку для видачі кредитів різним групам клієнтів;
- 2) встановлення процентної ставки на рівні, достатньому для забезпечення прийнятної рентабельності банківської установи;
- 3) забезпечення належної гнучкості у встановленні процентних ставок з огляду на динаміку ринкової кон'юнктури, що змінюється під впливом пропозиції тимчасово вільних ресурсів, а також попиту на банківські кредити;
- 4) диференціація рівня процентних ставок згідно з результатами аналізу діяльності кожного індивідуального позичальника і відповідними умовами позичкової операції;
- 5) договірні засади встановлення рівня процентної ставки по кожній кредитній операції, що визначається у процесі переговорів між комерційним банком і позичальником і фіксується у кредитній угоді.

Складовими елементами процентної політики банку є:

- формування процентних ставок за банківськими депозитами;
- порядок нарахування відсотків за користування кредитами;
- управління процентним ризиком;
- заходи щодо мінімізації процентного ризику (рис. 2).

Істотний вплив на розробку процентної політики сучасного банку виявляє присутність на ринку в числі його конкурентів не тільки інших комерційних банків, але й спеціальних фінансово-кредитних інститутів, кількість яких постійно зростає.

Маючи відносну самостійність у розробленні процентної політики, банки більше, ніж інші економічні суб'єкти, піддані регулюючому впливу з боку держави.

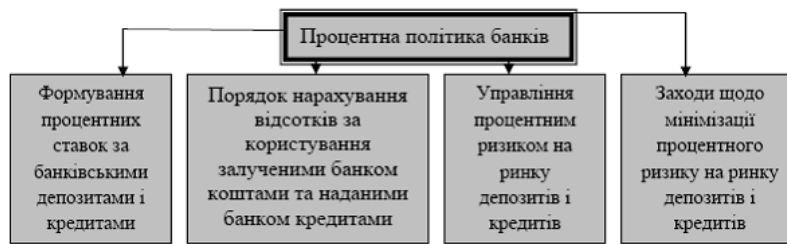

Рис. 2. Елементи процентної політики банку

Він може виявитися прямо й безпосередньо або опосередковано. У першому випадку це може проявитися у встановленні НБУ стель процентних ставок, якщо на то є об'єктивні причини, пов'язані зі станом грошового обігу, валютного курсу або банківської системи країни. Однак у ринковій економіці застосування адміністративних заходів регулювання процентних ставок є скоріше виключенням, ніж правилом. Більш ефективною й активною формою регулювання впливу держави в особі НБУ на процентну політику банків є зміна рівня облікової ставки й норм резервування залучених ресурсів, а також інших інструментів грошово-кредитного регулювання.

Формуючи свою процентну політику по залученню ресурсів у необхідному обсязі в умовах конкуренції, що загострюється, банк не може абстрагуватися від ціни кредитних вкладень, що склалася на ринку. Рівень депозитного відсотка повинен бути таким, щоб, з одного боку, зробити банк привабливим для розміщення в ньому тимчасово вільних ресурсів, а з іншого, дозволити банку вигідно їх розмістити й отримати процентний прибуток. Як будь-яка комерційна структура, банк зацікавлений продавати залучені ресурси якнайдорожче. Однак безмежно підвищувати відсоток він не може, тому що при певному його рівні кредит стане недоступним позичальникам.

Банки є активними учасниками всіх сегментів фінансового ринку, тому у своїй процентній політиці не можуть абстрагуватися від економічних процесів, що відбуваються на кожному зі складових цього ринку. На ринку кредитних ресурсів банк повинен запропонувати вкладникам відсоток, що забезпечує можливість приносити власникам вільних коштів дохід не нижче, ніж інші форми інвестицій і вкладень. При виробленні процентної політики банком орієнтиром є середня норма прибутку. Підвищення рівня прибутковості операцій банків на окремих сегментах фінансового ринку, як правило, приводить до відповідної підвищення відсотків за депозитами та кредитами банку.

Банки відрізняються один від одного кредитною історією, клієнтурою, обсягом і структурою активів і пасивів, географічним положенням і переслідують різні стратегічні цілі, що визначає різні їх конкурентні позиції на ринку й впливає на формування і реалізацію процентної політики.

Певний вплив на процентну політику банків виявляє стан попиту та пропозиції грошей.

Оскільки пропозиція грошей відповідає наявній в обігу масі грошей, зміни в пропозиції можуть бути причиною зміни задач і цілей грошово-кредитної політики центрального банку. Нові цілі й задачі можуть вимагати чи то збільшення, чи то зменшення грошової маси в обігу, що неминуче приведе до зміни пропозиції грошей. Причиною зміни попиту на гроші може бути зміна альтернативної вартості зберігання грошей, під якою розуміється втрата доходів у зв'язку зі зберіганням активів у високоліквідних, але малоприбуткових формах. Чим більше ці втрати, тем менше бажання економічних суб'єктів зберігати такі активи. І навпаки, зниження альтернативної вартості збільшує попит на гроші, за інших рівних умов. У першому випадку, економічні суб'єкти віддадуть перевагу високому доходу на альтернативний актив, на противагу високій ліквідності й попиту на гроші знизиться. В іншому випадку все буде навпаки. Цей фактор діє повною мірою в умовах розвиненого ринку цінних паперів, де легко знайти високоприбуткові, слабо ліквідні (не грошові) фінансові активи. В Україні такий ринок тільки формується, що знижує вплив цього фактору на грошовий ринок і рівень процентної ставки.

У своїй процентній політиці комерційні банки повинні враховувати темпи інфляції. Внаслідок інфляційного зростання цін збільшується номінальний обсяг національного продукту. Для його реалізації повинна пропорційно зростати "поточна маса" економічних суб'єктів, що викликає відповідне зростання попиту на кредит. А це у свою чергу підштовхує до підвищення номінальної ставки відсотка. Якби темпи росту номінальної процентної ставки збігалися з темпами росту цін, то реальна ставка відсотка залишилася б незмінною. У цьому ж випадку залишилася б незмінною й альтернативна вартість грошей, обсяги реального попиту на гроші й реальна їх пропозиція. Тобто рівновага грошового ринку не була б порушена ціновою інфляцією. Залежність динаміки номінальних процентних ставок від темпів інфляції широко визнається в закордонній економічній літературі. Вона відома за назвою "ефект Фішера", згідно з яким процентні ставки реагують на зміну товарних цін (інфляцію) у співвідношенні 1:1. Ця закономірність урахується центральними банками західних країн у грошово-кредитній політиці, що виявляє певне вплив на процентну політику банків. Проте для України такий взаємозв'язок динаміки інфляції і банківського проценту не просліджується.

На формування процентної політики банку суттєвий вплив має рівень банківських ризиків, пов'язаний зі здійсненням ним депозитних і кредитних операцій.

Висновки. Наразі підвищення ефективності діяльності банку є надзвичайно важливим. З цієї метою пропонуємо наступні напрямки підвищення ефективності процентної політики цього банку:

- 1) проведення ефективної маркетингової і процентної політики, що дозволить забезпечити зростання групи активів, які приносять процентний дохід;
- 2) управління ризиком процентних ставок: досягнення цільового рівня чистої процентної маржі, спреду, чистого процентного доходу, прогнозування руху процентних ставок, визначення динамічної структури активів і пасивів на підставі геп-аналізу, використання засобів хеджування;
- 3) узгодженість відсоткових ставок за депозитами і відсоткових ставок за кредитами;
- 4) формування відсоткової політики банку на ринку банківських ресурсів з урахуванням можливостей прибуткового їх розміщення в активи банку;
- 5) розширення критеріїв диференціації процентних ставок за кредитами і депозитами банку;
- 6) стимулювання відсотковою політикою більш активне залучення тимчасово вільних коштів населення у активний банківський оборот;
- 7) використання інструментарію процентної політики банку для підвищення стабільності і ліквідності банківської установи.

Практичне застосування запропонованих напрямків удосконалення процентної політики банку буде сприяти зміцненню його фінансового стану та покращенню фінансових результатів діяльності в умовах нестабільного економічного середовища.

Список літератури.

1. Гунько Д. В. Формування процентної політики комерційного банку [Електронний ресурс] / Д. В. Гунько. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/4226/1/330-334_ГУНЬКО_Д.В.pdf.
2. Долгоносів О. М. Процентна політика: роль і місце в стратегії банків [Електронний ресурс] / О. М. Долгоносів. – Режим доступу: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/11>.
3. Кухарук Н. С. Сутність та призначення процентної політики банку [Електронний ресурс] / Н. С. Кухарук, Г. Г. Чмерук. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part2/29.pdf.

References.

1. Hunko, D. V. (2008), "Formation of interest rate policy of commercial bank", "Formuvannya protsentnoi polityky komertsijnoho банку", Kommunal'noe khozjajstvo horodov, vol.80, pp.330-334.
2. Dolhonosov, O. M. (2015), "Interest rate policy: the role and place in bank strategy", available at: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/11> (Accessed 10 September 2015).
3. Kukharuk, N. S. and Chmeruk, G. G. (2011), "The nature and purpose of the bank interest rate policy", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part2/29.pdf (Accessed 10 September 2015).

Стаття надійшла до редакції 18.09.2015р.

ТОВ "ДКС Центр"